

برای استجاب دعا باید خود را از خواهش‌های نفس و معصیت پاک کرد/ حقیقت و شرایط دعا

معنی دین و حقیقت آن عبادت و عبادت همان دعاست؛ یعنی بنده از اسباب ظاهر به چشم پوشیده نظر به مسبب الأسباب کند و از غنی علی الاطلاق حاجات خود را طلب نماید.

معنی دین و حقیقت آن عبادت و عبادت همان دعاست؛ یعنی بنده از اسباب ظاهر به چشم پوشیده نظر به مسبب الأسباب کند و از غنی علی الاطلاق حاجات خود را طلب نماید.

علامه آیت الله سیدمحمد حسین طهرانی طی بیاناتی در رمضان المبارک سال 1369 هجری قمری (حدود 65 سال پیش) شرایط دعا را برمی شمرد که این مواعظ در جلد دوازدهم مطلع انوار چنین آمده است:

بسم الله الرحمن الرحيم و الصلاة على محمد و آله الطاهرين و لعنة الله على أعدائهم أجمعين من الآن إلى قيام الدين. «و قال ربكم ادعوني استجب لكم ان الذين يستكبرون عن عبادتي سيدخلون جهنم داخرين.» (1) «مرا بخوانید تا جواب شما را بدهم! آن کسانی که از عبادت من بلندمنشی می‌نمایند، به زودی با ذلت و خواری در جهنم داخل خواهند شد.»

دعا یعنی خواستِ ممکن از پروردگار خود چیزی را، و پروردگار خود فرموده است که در صورت دعا من استجاب می‌نمایم. اگر درست توجّهی بنماییم دانست که معنی دین و حقیقت آن عبادت و عبادت همان دعاست؛ یعنی بنده از اسباب ظاهریه چشم پوشیده نظر به مسبب الأسباب کند و از غنی علی الاطلاق حاجات خود را طلب نماید.

عقل و نقل حاکم بر رجحان دعا کردن و فضیلت آن است

قال الله تعالى: «ادعوا ربكم تضرعا و خفية انه لا يحب المعتدين» (2) «بخوانید پروردگارتان را از روی تضرّع و در پنهانی؛ چرا که او متجاوزان را دوست نمی‌دارد.» و قال أيضاً: وادعوه خوفاً و طمعا انّ رحمت الله قريبٌ من المحسنين. (3) «و او را از روی ترس و امید بخوانید؛ به جهت آنکه رحمت خداوند به احسان کنندگان نزدیک است.»

هر کس در هنگام بلا و اضطراب خواهی نخواهی حاجات خود را به درگاه واجب الوجود آورده و از او استمداد می‌کند و در واقع می‌توان گفت: نه تنها انسان، بلکه تمام حیوانات با لسان تکوین خدا را می‌خوانند. منتهی انسان به واسطه صوارف و اشتغالات دنیوی، غریزه خواندن خدا از او کم شده لذا برای بیدار کردن این غریزه، شرع مقدّس دستور داده که انسان باید در سراء و ضراء، خدا را با لسان حال و قال بخواند تا این قسم خواندن خدا چون غذای مثمری، آن غریزه را زنده نگهدارد؛ خدای غنی هم به مرحله اجابت می‌رساند.

شرایط دعا برای رسیدن به مرحله اجابت

ولی البته دعا دارای شرایطی است که چنانچه با آنها باشد به مرحله اجابت می‌رسد:

اول: آنکه با وضوء باشد.

دوم: در اول و آخر، صلوات بر محمد و آل محمد بفرستد.

سوم: توجّه کامل داشته باشد.

چهارم: خدای را نصب العین خویش دیده، پرده‌های اسباب را دور انداخته، قدرت او را در نظر آورده، از او طلب کند.

پنجم: به خواندن خود امید اجابت قطعی داشته باشد، از روی یأس نباشد.

ششم: مخالف با مقتضای اسباب دنیوی نباشد؛

مثلاً انسان دعا کند که خدا انسان را از بلای دنیوی و اخروی حفظ کند.

علت عدم استجابت برخی دعاها

از حضرت صادق علیه السلام منقول است که: «دعای پنج تن قبول نمی‌شود: 1. کسی که زنی داشته باشد بدعمل و دعا کند خدا رفتار او را خوب کند. 2. غلامی که سه بار گریخته باشد و او را نفروشد و بگوید: پروردگارا! اخلاقت را نیکو گردان و مطیعش بنما. 3. از زیر دیوار شکسته بگذرد و راه رفتن خود را سریع نکند و دعا کند فرود نیاید. 4. قرض دهد و شاهد نگیرد و بگوید: خدایا واصل گردان. 5. در خانه نشیند و روزی خواهد.»

عن التّبی صلی الله علیه و آله و سلم: «البلاءُ یَتَعَلَّقُ بَیْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ مِثْلَ الْقِنْدیلِ؛ فَإِذَا سَأَلَ الْعَبْدُ رَبَّهُ الْعَافِیَةَ صَرَفَ عَنْهُ الْبَلَاءُ.» (4) «از پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم روایت است که: بلا چون قندیلی بین زمین و آسمان معلق می‌ماند؛ بنابراین اگر بنده از خدا عافیت بخواهد، خداوند بلا را از وی می‌گرداند و دور می‌کند.»

علت آنکه بعضی از دعاها مستجاب نمی‌شود، برای آن است که قلب انسان خیانت‌کار است و بدین وسیله ایمانش کم و خدا را حقیقتاً نمی‌خواند؛ بلکه از روی شک و ظن کلمه‌ای بر زبان جاری می‌کند. اما اگر چنان یقین به پروردگار داشته باشد که هیچ ریب و شکی در او راه نیابد و در حال دعا، جز خود و خدا هیچ حجابی نبیند و دعا را به منزله حبل متصلی میان خود و خالق بداند، مسلماً چنین دعائی قبول خواهد شد و اثرش از همه چیز بیشتر است.

احادیثی در تشویق به دعا

عن الصادق: «إِنَّ الدُّعَاءَ أَنْفَذَ مِنَ السَّيِّئَاتِ.» (5) «امام صادق علیه السلام فرمود: دعا از نیزه مؤثرتر است.»

عَنِ الرَّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ لِأَصْحَابِهِ: «عَلَيْكُمْ بِسِلَاحِ الْأَنْبِيَاءِ!» فَقِيلَ: وَ مَا سِلَاحُ الْأَنْبِيَاءِ؟ قَالَ: «الدُّعَاءُ.» (6) «امام رضا علیه السلام به اصحاب می‌فرمود: "بر شما باد به اسلحه انبیاء!" گفته شد: اسلحه انبیاء چیست؟ حضرت فرمود: "دعا."»

عن رسول الله صلى الله عليه وآله: «رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا طَلَبَ مِنَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ حَاجَةً فَأَلَحَّ فِي الدُّعَاءِ اسْتُجِيبَ لَهُ أَوْ لَمْ يُسْتَجَبْ لَهُ» وَ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «وَادْعُوا رَبِّي عَسَىٰ أَلَا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا» (7) وَ (8) «رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: "خداوند رحمت کند بنده‌ای را که از خدا حاجتی بطلبد و در دعا اصرار ورزد؛ چه اینکه مستجاب شود یا نشود." و این آیه را تلاوت فرمودند: "پروردگار خود را می‌خوانم؛ امید است به خواندن پروردگارم از اشقیا نباشم."»

عنه صلى الله عليه وآله: «أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ سِلَاحٍ يُنَجِّيْكُمْ مِنْ أَعْدَائِكُمْ وَ يُدْرِّ أَرْزَاقَكُمْ؟» قَالُوا: بَلَىٰ! قَالَ: «تَدْعُونَ رَبَّكُمْ بِاللَّيْلِ وَ النَّهَارِ؛ فَإِنَّ سِلَاحَ الْمُؤْمِنِ الدُّعَاءُ.» (9) «رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: "آیا شما را راهنمایی نکنم به اسلحه‌ای که از دشمنان محفوظ می‌دارد و روزی شما را سرازیر می‌گرداند؟" عرض کردند: بلی! فرمود: "خدا را در شب و روز بخوانید؛ به تحقیق که اسلحه مؤمن دعا است."»

هفت مصیبت بزرگ که امیرالمؤمنین از آنها به خدا پناه می‌برد

حضرت امیر در یکی از خطبه‌ها فرمودند که: «هفت مصیبت بزرگ است که از آنها به خدا پناه می‌برم: عالمی که بلغزد، عابدی که از عبادت خسته و فرسوده گردد، مؤمنی که محتاج شود، امینی که خیانت ورزد، توانگری که ندار گردد، عزیزی که خوار گردد، فقیری که رنجور گردد.»

شخصی ایستاده گفت: ای امیر مؤمنان! تو پیشوای مایی، سخنی دارم جواب فرما و آن این است که چرا هر چه دعا می‌کنیم مستجاب نمی‌شود با آنکه خداوند می‌فرماید: ادعونی استجب لکم(10)

فرمود: "به علت آنکه دل‌های شما به هشت علت خیانت‌کار است:
اول: آنکه خدا را شناختید ولی به دستور او عمل نکردید؛ در این صورت معرفت خدا چه سودی دارد؟!

دوم: به پیغمبر ایمان آوردید ولی به سنن او رفتار نکردید؛ پس کو ایمان شما؟!

سوم: قرآن را کتاب خود دانستید و به آن عمل ننمودید.

چهارم: ادعا می‌کنید که از آتش می‌گریزید و در عین حال پیوسته رو به آتش می‌روید.

پنجم: گفتید که طالب بهشتید ولی به واسطه اعمال زشت خود، پیوسته از بهشت دور می‌شوید.

ششم: نعمت پروردگار را خوردید و کفران کردید.

هفتم: خداوند علیّ اعلیٰ شما را به دشمنی شیطان خواند ولی شما پیروی کردید.

هشتم: عیب‌های مردم را جلوه داده و معایب خود را کتمان نمودید.

بنابراین برای استجابت دعا باید خود را از خواهش‌های نفس و شرک و معصیت پاک کرد، آنگاه دعا نمود.»

منابع:

1. سوره غافر (40) آیه 60.
2. سوره الأعراف (7) آیه 55
3. سوره الأعراف (7) ذیل آیه 56.
4. مکارم الأخلاق، ص 270.
5. الکافی، ج 2، ص 469.
6. الکافی، ج 2، ص 468.
7. سوره مریم (19) ذیل آیه 48.
8. الکافی، ج 2، ص 475.
9. الکافی، ج 2، ص 468.
10. سوره غافر (40) قسمتی از آیه 60.